

[https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-312-6\(2\)-16](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-312-6(2)-16)

УДК 338.48

Любов ШЕВЧУК

ЗВО «Львівський університет бізнесу та права»

<https://orcid.org/0000-0001-8057-6357>

Лариса ФЕДОРІШИНА

Університет економіки і підприємництва

<https://orcid.org/0000-0001-8852-0649>

Ірина ШЕВЧУК

Львівський національний університет імені Івана Франка

<https://orcid.org/0000-0003-4386-3730>

ТРАНСФОРМАЦІЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ ТА ОЧІКУВАНІ НАПРЯМИ ЇЇ РОЗВИТКУ В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

Стаття присвячена актуальним питанням організації туристичних потоків в умовах військового стану. Окреслено економічні втрати у сфері туризму внаслідок розв'язаної росією війни на території України. Доведено появу нових видів туризму в умовах війни. Проведено авторське дослідження того, як позначилися військові дії в Україні 2022 року на туристичній сфері. Акцентовано увагу на необхідності забезпечення безпеки туристів при організації подорожей і окреслено можливі напрями активізації туризму в перспективі.

Ключові слова: туризм, туристичні потоки, туристичні маршрути, безпека, психічне здоров'я.

Lyubov SHEVCHUK

IHE "Lviv University of Business and Law"

Larysa FEDORYSHYNA

University of Economics and Entrepreneurship

Iryna SHEVCHUK

Lviv National University named after Ivan Franko

TRANSFORMATION OF THE FUNCTIONING OF THE TOURISM SPHERE OF UKRAINE UNDER THE CONDITIONS OF THE MARITAL STATE AND EXPECTED DIRECTIONS OF ITS DEVELOPMENT IN THE POST-WAR PERIOD

The purpose of the article is to outline the range of problems associated with the functioning of the tourism sphere of Ukraine in the conditions of martial law, and to determine promising directions for its development in the post-war period. The following research methods are used to achieve such purpose: theoretical synthesis, analysis, abstract and logical - to identify problems of the functioning of the tourism sphere of Ukraine; survey - to reveal the opinions of the respondents regarding the state and possible prospects for the development of tourism in Ukraine; graphic - for a visual presentation of survey results.

The article is devoted to topical issues of organizing tourist flows under martial law. Economic losses in the field of tourism as a result of the war unleashed by Russia on the territory of Ukraine are outlined. The emergence of new types of tourism in the conditions of war has been proven. An author's study was conducted on how military actions in Ukraine in 2022 affected the tourism sector. It was established that the majority of respondents consider rest during the war to be permissible (as a result - support of domestic tourism entities, improvement of the psycho-emotional state of the population, increase of the working capacity of the population, etc.); tourism will develop intensively after the victory of Ukraine, as our country will become a popular location for foreign tourists; and domestic tourism will become the most popular. The obtained survey results are highly representative and allow for a reliable analysis of public attitudes of the population regarding the need for rest during the war in Ukraine, the positive role of the tourism sector on both the social and economic development of Ukraine, and the restoration of the psycho-emotional state of a person during the war. In addition, attention is focused on the need to ensure the safety of tourists when organizing trips, and possible directions for the activation of tourism in the future are outlined.

The war made adjustments to the development of tourism, which was already "going through" difficult times due to the COVID-19 pandemic, because the number of tourists decreased significantly, logistical problems arose with the organization of tourist trips, and part of the domestic tourist routes became dangerous, and in some places impossible to carry out. However, the tourism sector has significant potential, the use of which will contribute to the replenishment of community budgets, the restoration and preservation of people's physical and mental health.

Keywords: tourism, tourist flows, tourist routes, safety, mental health.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

В умовах військового стану в Україні надзвичайно важливо зберегти і за можливістю розвивати ті види економічної діяльності, які сприяють стабілізації суспільно-політичної і соціально-економічної діяльності в країні та здатні наповнювати бюджет держави. Одним з таких видів економічної діяльності і є туризм, збереження та розвиток якого є вкрай необхідним і тому, що він здатний забезпечити зменшення тривожності населення, зміцнення його фізичного, психічного і духовного здоров'я. Збереження і розвиток туризму в умовах військового стану країни залежить від рівня адаптивності використання транспортних

мереж, який детермінується злагодженістю діяльності різних інституцій як всередині країни, так і на міжнародному рівні. Сказане підтверджує актуальність досліджень, спрямованих на використання всіх можливостей розвитку туризму в країні в умовах зовнішніх викликів загалом і військової агресії проти неї зокрема. У цьому контексті тема наших досліджень є вкрай актуальна і своєчасна.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Теоретичні та практичні аспекти функціонування й розвитку сфери туризму в доковідний, й особливо ковідний, періоди стали предметом досліджень багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. При цьому серед вітчизняних варто відзначити наукові праці Прокопишин-Рашкевич Л. М., Шадурської Б. О., Петровича Й. М.; Непочатенко В. О.; Даниліної С. О., Коцюрубенко Г. М., Шикиної О. В.; Бондаренко А. Г., Дугієнко Н. О.; Бондаренко Ю. Г., Романюк Е. В.; Калайтан Т. В., Гримака О. Я., Кушнір Л. П., Шурпенкової Р. К., Сарахман О. М. та ін. Проте, війна, розв'язана росією, зумовила появу нового вектору наукових досліджень. Так, висвітленню основних проблем розвитку сфери туризму у період воєнного стану присвячені праці Фастовець О. О. [1], Зарубіної А. В., Сірої Е. О., Демчук Л. І. [2]. Проте, незважаючи на появу перших наукових праць, ще багато питань потребують висвітлення, зокрема, стосовно організації туризму та його особливостей в умовах війни і повоєнний період.

Формулювання цілей статті

Мета статті – окреслити коло проблем, пов'язаних із функціонуванням туристичної сфери України в умовах військового стану, та визначити перспективні напрями її розвитку в повоєнний період.

Виклад основного матеріалу дослідження

Пандемія COVID-19 стала величезною перепоною на шляху розвитку туризму. Карантинні заходи не тільки зменшили кількість подорожей за кордон в різних країнах світу, в тому числі й в Україні, але й обумовили величезні збитки як в сфері туризму, так і в економіці загалом. Як стверджує С. Кириченко [3], за підрахунками Всесвітньої туристичної організації (UNWTO), через пандемію кількість міжнародних подорожей у 2020 році скоротилася на 74% в річному обчисленні або на \$1 млрд, а в Україні ринок упав ще більше – на 88%.

Разом з тим, перед повномасштабним вторгненням росії в Україну 24 лютого 2022 року розвиток туризму в Україні почав знову набирати обертів. Для підтвердження такого висновку достатньо навести наступні дані Державного агентства розвитку туризму (ДАРТ): «Кількість туристів до України за 1-е півріччя 2021 року зросла на 9% в порівнянні з 2-м півріччям 2020 року» [4]. При цьому, спеціалісти цього агентства наголосили, що відбулося не просто зростання кількості туристів, а що цей процес протікав в умовах відновлення напрямів туристичних потоків на тлі векторної трансформації туристичних маршрутів, зокрема збільшення акцентів на внутрішніх поїздках у всьому світі та появою для українців нових туристичних центрів, таких як Домініканська Республіка (35 тис. туристів), Катар (11,5 тис.), Мальдіви (10 тис.), Танзанія (7 тис.), Шрі Ланка (2,5 тис.) тощо.

До 24 лютого 2022 року відбувалося стабільне зростання чисельності іноземних та внутрішніх туристів, проте розв'язана росією війна різко зупинила ці процеси. Так, кількість іноземних туристів, що відвідали столицю нашої країни, зменшилася в 3 рази – з понад 300 тис. осіб за I півріччя 2021 року до 98 тис. осіб за I півріччя 2022 року [5]. Згідно з даними ДАРТ, в перші чотири місяці 2022 року туристичні підприємства України сплатили на 18% менше податків, ніж за аналогічний період 2021 року. За цей період скоротилася на 10% і загальна кількість платників податків, які займаються туристичною діяльністю. При цьому, дані ДАРТ засвідчували, що найбільшу частку податків до державного бюджету за 4 місяці 2022 року було сплачено готелями та санаторіями – майже 370 млн грн, але за підрахунками ця сума виявилася на 24% меншою від аналогічної суми за такий же період 2021 року [4]. Цього року піку загального туризму у липні-серпні та ділового у вересні-жовтні, як завжди, не було, економічні втрати зростають в динаміці.

Водночас, варто зазначити, що гостра потреба в туризмі як в шансі реалізувати відпочинок і як в засобі психотерапевтичного впливу на здоров'я людини стали фактором-детермінантом відновлення розвитку туризму в умовах воєнного стану в Україні. А якщо біженців розглядати в окремих випадках як вимушених туристів, то мотивація подальшого розвитку туризму є очевидною.

Безумовно, після введення в Україні воєнного стану змінився формат функціонування багатьох видів економічної діяльності, в тому числі й туризму. Як приклад, варто навести дані про те, що в країні за час війни туристичний збір зріс на 65% [6]. Це обумовлено тим, що туристичний збір оплачують люди, котрі користуються послугами з тимчасового проживання, і означає, що туристичний збір включений у ціну готельних номерів, а тому біженці з тимчасово окупованих територій також сплачують його. Отже, згідно з фінансовою звітністю, туризм як вид економічної діяльності не припиняв свою роботу в екстремальних умовах сьогодення. Але, фактично, ми маємо справу з новим видом туризму, який можна умовно назвати евакуаційним, вимушеним. Можна говорити і про новий вид туризму, який є супутним евакуаційному туризму, а саме про журналістський вид туризму.

Наголосимо, що названі види туризму може й важко назвати туризмом у прямому розумінні цього слова. Але, і евакуаційний, і журналістський види туризму органічно перетікають у туризм в традиційному розумінні цього слова, коли тимчасово переміщені особи, журналісти вивчають культурну спадщину в нових місцях місцепроживання. Тобто переселенці змушені ознайомлюватися із місцевістю, де проживають, заповнюючи вільний час, що виник через відірваність від звичного способу життя, від звичного місця проживання. Такий біхевіоризм цих людей не тільки підтримує існування туристичної галузі як такої, але й сприяє їх відпочинку і оздоровленню.

Мало того, дуже часто тимчасово переміщені особи вирушають у туристичні подорожі з місця тимчасового проживання, збагачуючись культурно, інтелектуально і духовно та оздоровлюючись. Очевидно, аби такі подорожі в умовах воєнного стану відбувались точно за програмою і безпечно для подорожуючих, туроператори повинні тісно співпрацювати з органами місцевої влади по всіх точках туристичних маршрутів. Не дивно, що туристичні маршрути такого типу найбільш безпечні в Західній і в Центральній Україні. Саме в цих регіонах і відбулося деяке поживлення туристичної діяльності влітку 2022 року.

В значній мірі це пов'язано і з тим, що до екскурсантів-переселенців все активніше почало долучатися місцеве населення, що дало змогу деяким туроператорам почати відновлення своєї діяльності. Наприклад, така львівська туристична компанія, як «Відвідай», яка у березні-квітні здійснювала екскурсії для львів'ян і переселенців у Львові, завдяки цьому відновила приблизно на 30-40%. Хоча переважною кількістю туристів є львів'яни, але серед них є і багато переселенців з Києва, Харкова та тимчасово окупованих територій [7].

Окремо, з огляду на виживання туристичних організацій, слід сказати про волонтерство. Зазначимо, що низка туристичних організацій стали учасниками волонтерського руху і дуже багато зробили для поліпшення забезпечення українських військових.

Влітку 2022 року в українців зростає потреба в морському закордонному відпочинку. Для українців стали доступними тури в морські країни, виїзд до яких здійснювався з левовищ Польщі. Але добратися до моря дуже складно, що, безумовно, зменшує кількість бажаючих рушати в такі тури, які є доволі виснажливими. Незважаючи на це, збільшилась кількість бажаючих поїхати до Болгарії, оскільки завдяки евакуаційним турам у цій країні можна було оселитись в готелях безкоштовно.

Зріс попит на одноденні екскурсійні тури в Карпати. На жаль, зі зростанням цін на паливе вартість таких поїздок може в найближчий час зрости. Це, в свою чергу, може зменшити попит на них, оскільки фінансова ситуація багатьох сімей є не найкращою, але подекуди зміна обстановки, хоча б на день-два, дає змогу підтримати психічне здоров'я та відновити баланс сил.

З метою дослідження того, як позначилися військові дії в Україні 2022 р. на туристичній сфері, нами було розроблено анкету із 19-ти запитань та з допомогою Google Forms опитано 67 респондентів з низки регіонів України (крім АР Крим та окупованих територій Донецької й Луганської областей). Значна частина опитаних проживає у Львівській (50%) та Хмельницькій (34,6%) областях (рис. 1).

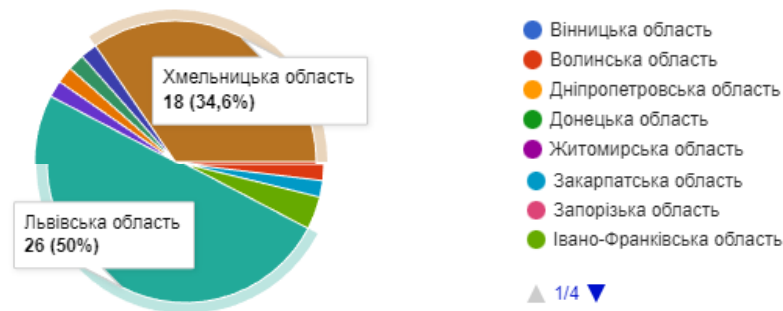

Рис. 1. Регіональний розподіл респондентів

Джерело: побудовано на основі власних досліджень авторів за результатами анкетування українців у серпні-вересні 2022 р.¹

У дослідженні брало участь працездатне населення України з різним рівнем освіти, віком, соціальним статусом, рівнем доходів (рис. 2). Серед опитаних – 23,1% чоловіків та 76,9% жінок. При цьому, 45,5% опитаних вважають, що під час війни в Україні потрібно намагатися продовжувати жити повноцінним життям, 36,4% – обмежувати себе в покупках та розвагах, 18,2% – не визначилися з відповіддю.

¹ Опитувальник «Туризм воєнного часу». URL:

<https://docs.google.com/forms/d/1Yjzd411B8MvB1YT6K1Jp7FEYzGXLfOtYTYZyG3jHoCk/edit#responses>

Рис. 2. Соціально-економічний портрет респондентів

Джерело: побудовано на основі власних досліджень авторів за результатами анкетного опитування українців у серпні-вересні 2022 р.

Вже більше як 200 днів Україна протистоїть повномасштабному вторгненню росії. Ситуація в країні є складною та напруженою, що суттєво позначилося на психоемоційному стані населення та потребі його у відпочинку (рис. 3). За п'ятибальною шкалою 47% опитаних оцінили рівень своєї втомленості та потреби у відпочинку як високий та дуже високий (рис. 3).

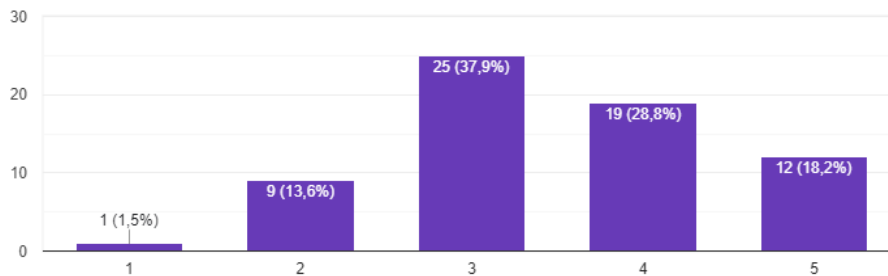

Рис. 3. Оцінка втомленості та потреби у відпочинку

Джерело: побудовано на основі власних досліджень авторів за результатами анкетного опитування українців у серпні-вересні 2022 р.

Хоча більшість респондентів, а це 64,6%, вважають, що відпочинок під час війни є можливим, бо це суттєво підтримує економіку країни (підтримка вітчизняних суб'єктів туристичної діяльності, покращення психоемоційного стану населення, підвищення працездатності населення тощо). Проте тільки 28,8% опитаних мали можливість його реалізувати у 2022 році. 45,5% опитаних мали бажання відпочити та подорожувати, але не мали для цього можливостей (рис. 4).

Рис. 4. Важливість відпочинку під час війни та бажання його реалізувати

Джерело: побудовано на основі власних досліджень авторів за результатами анкетного опитування українців у серпні-вересні 2022 р.

Відповідаючи на запитання: «Де ви планували провести цьогорічну відпустку?», 53% респондентів відповіли, що в Україні, 40,9% – за кордоном. Ще 12,1% респондентів не визначилися з відповіддю (рис. 5).

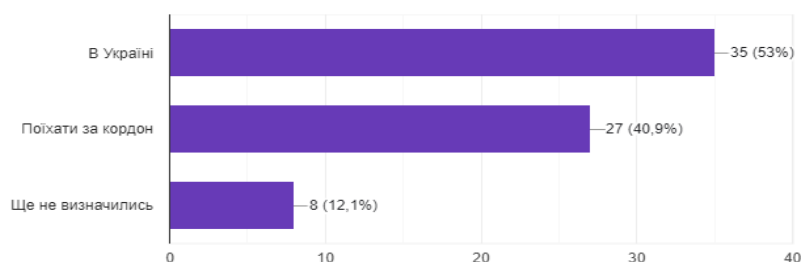

Рис. 5. Де ви планували провести цьогорічну відпустку?

Джерело: побудовано на основі власних досліджень авторів за результатами анкетного опитування українців у серпні-вересні 2022 р.

Враховуючи заборону на закордонні подорожі для більшості українських чоловіків та інші обмеження воєнного стану в Україні, то цьогоріч більшість українців провели свою відпустку та відпочивали вдома (рис. 6).

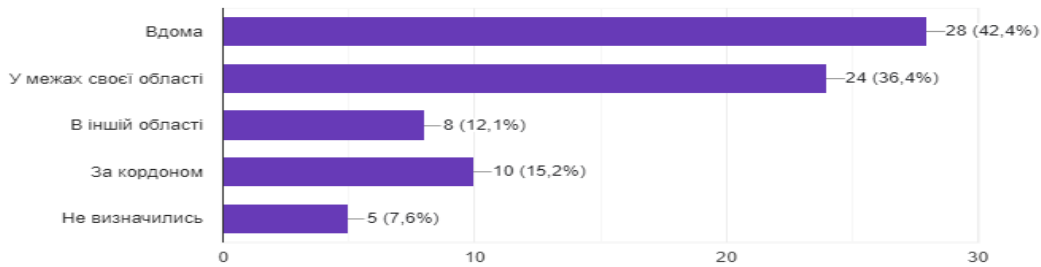

Рис. 6. Місця для проведення відпочинку влітку 2022 р.

Джерело: побудовано на основі власних досліджень авторів за результатами анкетного опитування українців у серпні-вересні 2022 р.

Щодо проведення відпочинку в довоєнний період, то 60,5% респондентів його проводили в Україні, 30,3% – за кордоном, а 9,1% – в останні роки в силу певних обставин не відпочивали.

Абсолютна більшість опитаних вважає, що найбільше війна в Україні негативно вплине на національний туристичний ринок і значно менше на інші ринки, на яких свої потреби в послугах, пов'язаних з відпочинком, задовольняли українці. Зокрема, відповіді на питання «Який туристичний ринок зараз найбільше потерпає через війну в Україні?» розподілилися наступним чином:

- національний туристичний ринок – 55 осіб, або ж 84,6% опитаних;
- Європейський туристичний ринок – 17 осіб, або ж 26,2% опитаних;
- Азійський туристичний ринок – 9 осіб, або ж 13,8% опитаних;
- Латино-американський туристичний ринок – 6 осіб, або ж 9,2% опитаних;
- Африканський туристичний ринок – 6 осіб, або ж 9,2% опитаних;
- Турецький туристичний ринок – 1 особа, або ж 1,5% опитаних;
- всі ринки – 1 особа, або ж 1,5% опитаних.

Водночас, більшість учасників опитування (59,1%) вважають, що туристична індустрія після перемоги України відновлюватиметься, але все залежить від швидкості відбудови інфраструктури та загального рівня життя в країні. У той час як 40,9% більше схильні до думки, що він розвиватиметься інтенсивно, оскільки Україна стане популярною локацією для іноземних туристів.

При цьому, майже кожен другий опитаний стверджує, що в період післявоєнної відбудови України найбільшого розвитку зазнаватиме внутрішній туризм (рис. 7).

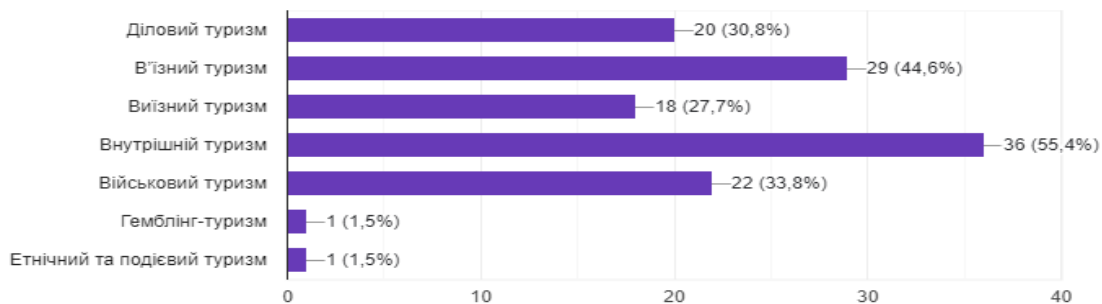

Рис. 7. Види туризму, які стануть найбільш популярними після перемоги України

Джерело: побудовано на основі власних досліджень авторів за результатами анкетного опитування українців у серпні-вересні 2022 р.

Якщо говорити про те, що потрібно на даному етапі робити для післявоєнного розвитку туризму в Україні (рис. 8), то у більшості респондентів превалює – підвищувати якість туристичних послуг (61,5%) та модернізувати готельно-туристичну інфраструктуру з позиції безпеки (53,8%).

За умов війни складно було опитати населення в усіх регіонах України, але при цьому отримані результати все одно зберігають високу репрезентативність та дозволяють досить надійно аналізувати суспільні настрої населення щодо необхідності відпочинку під час війни в Україні, позитивної ролі туристичної сфери на як на соціально-економічний розвиток України, так і відновлення психоемоційного стану людини під час війни.

Важливо взяти до уваги, що при здійсненні туристичних подорожей під час воєнного стану треба дотримуватись низки правил, щоби убезпечити споживачів туристичних послуг від найрізноманітніших

загроз і небезпек. Зроблено спробу зафіксувати такі правила в блозі «Подорожі під час війни: яких правил безпеки варто дотримуватись [8]. Вони доволі чітко сформульовані. Напевно доцільно, щоб всі туристичні організації та підприємства взяли їх на озброєння. По-перше, важливо довести як до кожного туроператора, так і до кожного туриста, що у кожній області України за безпеку відповідають Військова адміністрація, місцева влада, ДСНС, поліція та військові. Перед початком подорожі вони повинні уточнити наскільки безпечно їхати в той чи інший регіон, а також, які локації можна відвідувати, а які – ні. Важливо мати інформацію про наявність укриттів по туристичному маршруту. Туроператори та екскурсоводи повинні формувати маршрути з урахуванням розташування бомбосховищ, адже саме такі знання можуть зберегти людські життя. Основні заборони представлено на рис. 9.

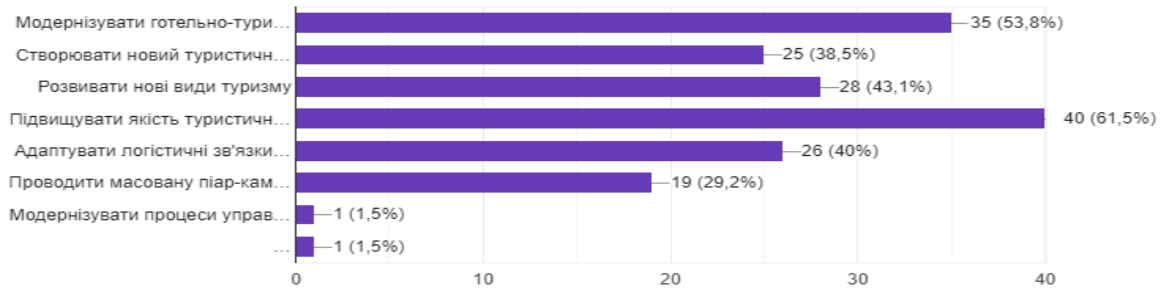

Рис. 8. Що потрібно робити для післявоєнного розвитку туризму в Україні?

Джерело: побудовано на основі власних досліджень авторів за результатами анкетного опитування українців у серпні-вересні 2022 р.

Очевидно, що перед туроператорами стоять архіважливі завдання при прокладанні туристичних маршрутів. Не менш важливими вони є і при прокладанні маршрутів закордонних поїздок. Потрібна величезна моніторингова праця для адаптацій туристичних маршрутів до наявних транспортних можливостей. У цьому контексті важливо по-новому підійти до виконання проектів із розвитку туризму до 2024 року та внести відповідні корективи до:

- 1) запуску програми модернізації та розвитку Національних природних парків;
- 2) розробки 9 пілотних проектів;
- 3) промоції туристичного бренду України на міжнародних ринках [9].

Вважаємо, що в перспективі будуть прокладатися нові туристичні маршрути – неминуче з'являться охочі побачити усі жахи війни (в ті місця і села, які найбільше постраждали від військових дій, від окупації росіян), відвідати місця слави і перемоги українських військових. Це стосуватиметься як внутрішніх туристів, так і іноземних. І тут дуже важливо правильно й безпечно організувати такі тури, адже, не зважаючи на звільнення територій, питання безпеки перебування на них ще потребує вирішення.

Окрім того, на новий виток розвитку вийде гастрономічний туризм, оскільки мігранти з України по всьому світу готують кращі страви нашої національної кухні та популяризують їх, це забезпечує їх впізнаваність та забезпечення стійкого асоціативного зв'язку з Україною, зміцнення її бренду в цьому плані. Уже сьогодні бачимо, якої популярності набуло приготування національних страв у віддаленому, онлайн-режимі серед відомих людей, долаючи розрив у часі, відстані, кордонах.

На сьогодні, місцеві туристичні маршрути слід планувати, виходячи із наявності поблизу бомбосховищ, облаштованих укриттів, щоб можна було з туристами безпечно перечекувати повітряну тривогу.

Цілком поділяємо думку авторів [2], що про відновлення туристичної галузі слід думати вже сьогодні і в цьому плані доречним є наступне:

- в програмах післявоєнного відновлення, які розробляються українським урядом, слід передбачити і туризм;
- починати перемовини зі світовими готельними мережами щодо їх виходу на український ринок в повоєнний період;
- розвивати бренд України, позиціонувати як країну безпечних туристичних подорожей, всіляко задіювати, просувати різні види туризму з метою отримання синергетичного ефекту;
- за підтримки й допомоги міжнародних організацій та інших країн поступово відновлювати туристичну інфраструктуру.

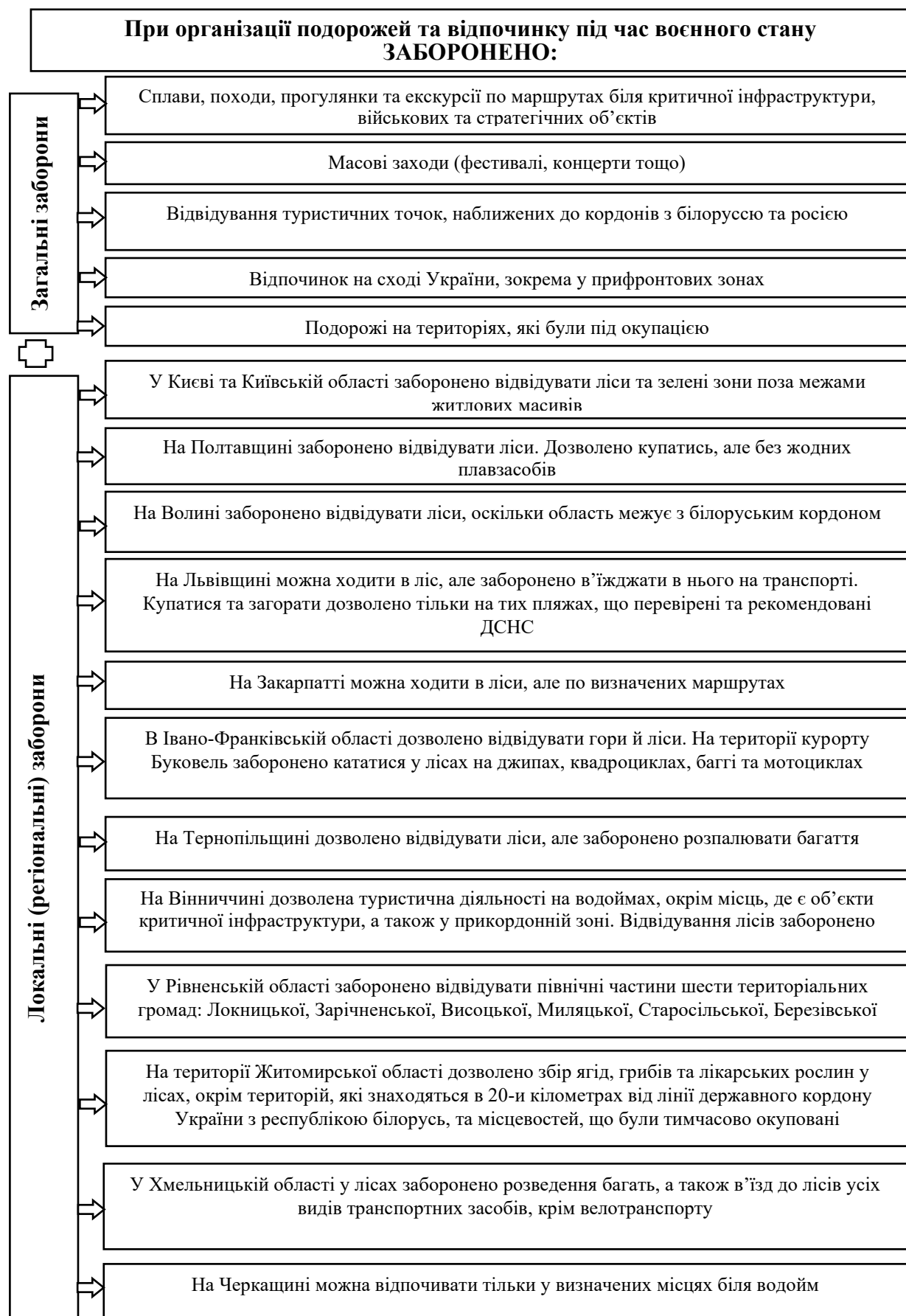

Рис. 9. Заборони при організації подорожей та відпочинку під час воєнного стану

Джерело: побудовано авторами на основі [8]

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Підводячи підсумки проведеного дослідження, можемо сказати, що російсько-українська війна внесла свої корективи у розвиток туризму, який і так «переживав» складні часи через ковідні обмеження. Значно зменшилась кількість туристів, як внутрішніх, так і іноземних; виникли логістичні проблеми з організацією туристичних подорожей; частина внутрішніх туристичних маршрутів стала небезпечною, а подекуди і неможливою для здійснення. Водночас, туризм має значний потенціал і цим слід скористатись, причому зараз, не чекаючи закінчення війни, його функціонування і розвиток сприяють поповненню бюджетів громад, відновленню і збереженню фізичного й психічного здоров'я людей.

Література

1. Фастовець О. О. Туризм в Україні в умовах воєнного стану. Розвиток методів управління та господарювання на транспорті : зб. наук. праць. 2022. № 3(80). С. 87-97. DOI: 10.31375/2226-1915-2022-3-87-97. URL: <https://www.daemmt.odessa.ua/index.php/daemmt/article/view/427/371> (дата звернення: 10.11.2022).
2. Зарубіна А. В., Сіра Е. О., Демчук Л. І. Особливості туризму в умовах воєнного стану. Економіка та суспільство. 2022. Випуск 41. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1543/1484> (дата звернення: 10.11.2022).
3. Кириченко С. "Час ікс" для українського туризму. Українська правда. 26 січня 2022 року. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/01/26/681795/> (дата звернення: 20.07.2022).
4. Інформація Державного агентства розвитку туризму. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/kilkosti-turistiv-do-ukrayini-za-pershe-pivrichchya-2021-roku-zroslo-na-9-v-porivnyanni-z-drugim-pivrichchiam-2020-roku> (дата звернення: 20.07.2022).
5. Туризм у Києві: сучасний стан та плани з відновлення сфери. URL: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/71973/> (дата звернення: 30.09.2022).
6. Яковлева О. Відпочивати під час війни важливо! Як змінився туризм в Україні та куди їздять українці цього літа. URL: <https://vikna.tv/video/turyzm-v-ukrayini-pid-chas-vijny-kudy-yizdyat-ukrayinczi-vlitku-2022/> (дата звернення: 21.07.2022).
7. Родак К. «Українцям бронюють лише ті готелі, де немає росіян»: Як виглядає туризм під час війни. 12 травня 2022. URL: https://zaxid.net/turizm_pid_chas_viyni_2022_fakti_vid_turistichnih_firm_lvova_n1542665 (дата звернення: 21.07.2022).
8. Подорожі під час війни: яких правил безпеки варто дотримуватись : блог. 07.07.2022. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/podorozhi-pid-chas-viyni-yakih-pravil-bezpeki-varto-dotrimuvatis> (дата звернення: 21.07.2022).
9. Відновлення туристичних потоків: у 2021 до України приїхало понад 3 млн іноземців : новини Мінінфраструктури України 18 Листопада 2021. URL: <https://mtu.gov.ua/news/33238.html> (дата звернення: 21.07.2022).

References

1. Fastovets O. O. Turyzm v Ukraini v umovakh voiennoho stanu. Rozvytok metodiv upravlinnia ta hospodariuvannia na transporti : zb. nauk. prats. 2022. № 3(80). S. 87-97. DOI: 10.31375/2226-1915-2022-3-87-97. URL: <https://www.daemmt.odessa.ua/index.php/daemmt/article/view/427/371> (data zvernennia: 10.11.2022).
2. Zarubina A. V., Sira E. O., Demchuk L. I. Osoblyvosti turyzmu v umovakh voiennoho stanu. Ekonomika ta suspilstvo. 2022. Vypusk 41. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1543/1484> (data zvernennia: 10.11.2022).
3. Kyrychenko S. "Chas iks" dlia ukrainskoho turyzmu. Ukrainska pravda. 26 sichnia 2022 roku. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/01/26/681795/> (data zvernennia: 20.07.2022).
4. Informatsiia Derzhavnoho ahentstva rozvytku turyzmu. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/kilkosti-turistiv-do-ukrayini-za-pershe-pivrichchya-2021-roku-zroslo-na-9-v-porivnyanni-z-drugim-pivrichchiam-2020-roku> (data zvernennia: 20.07.2022).
5. Turyzm u Kyievi: suchasnyi stan ta plany z vidnovlennia sfery. URL: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/71973/> (data zvernennia: 30.09.2022).
6. Yakovlieva O. Vidpochyvaty pid chas viiny vazhlyvo! Yak zminyvsia turyzm v Ukraini ta kudy yizdiat ukraintsi tosho lita. URL: <https://vikna.tv/video/turyzm-v-ukrayini-pid-chas-vijny-kudy-yizdyat-ukrayinczi-vlitku-2022/> (data zvernennia: 21.07.2022).
7. Rodak K. «Ukrainsiam broniuiut lyshe ti hoteli, de nemaie rosiian»: Yak vyhliadaie turyzm pid chas viiny. 12 travnia 2022. URL: https://zaxid.net/turizm_pid_chas_viyni_2022_fakti_vid_turistichnih_firm_lvova_n1542665 (data zvernennia: 21.07.2022).
8. Podorozhi pid chas viiny: yakykh pravyl bezpeky varto dotrymuvatys : bloh. 07.07.2022. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/podorozhi-pid-chas-viyni-yakih-pravil-bezpeki-varto-dotrimuvatis> (data zvernennia: 21.07.2022).
9. Vidnovlennia turystychnykh potokiv: u 2021 do Ukrainy prykhalo ponad 3 mln inozemtsiv : novyny Mininfrastruktury Ukrainy 18 Lystopada 2021. URL: <https://mtu.gov.ua/news/33238.html> (data zvernennia: 21.07.2022).